

Írta: Batizi Ildikó – Susanna Eveson – Patkó Kornélia – Szántó Eszter

ÚJ LEHETŐSÉGEK A FIATALKORÚ BŰNELKÖVETŐK NEVELÉSÉBEN, RESZOCIALIZÁCIÓJÁBAN

Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány által támogatott komplex rehabilitációs program az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium Debreceni Javítóintézetében

Az 1995. évi LXI. törvény tette lehetővé, hogy az előzetes letartóztatás a fiatalkorúakat illetően javítóintézetben is végrehajtható legyen. A törvény alkotóinak célja az volt, hogy a fiatalkorúak emberségesebb körülmények között nyerjenek elhelyezést a letartóztatás időtartama alatt, és ne a büntetés, hanem a pedagógiai nevelés legyen velük szemben az az eszköz, amely visszatartó erővel hathat további életútjukra. Az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium Debreceni Javítóintézete 1997. november 1-je óta működik. 2002. március 1-je óta 24 fős javítóintézeti ellátást biztosító részleggel bővült, ahová a bíróság által javítóintézeti nevelésre utalt fiúk kerülnek.

Az intézet megnyitása óta eltelt négy és fél év alatt az intézmény dolgozói folyamatosan keresték és keresik a fiatalok oktatásában, nevelésében az új lehetőségeket és próbálják beépíteni a már bevált korábbi módszerek közé.

Intézetünk egyesületekkel, alapítványokkal, külső intézményekkel tart fenn állandó kapcsolatot, hogy lehetőségeit bővítse.

Így kerültünk kapcsolatba az 1993 óta Magyarországon is tevékenykedő AVP Hungary Közhasznú Egyesület debreceni csoportjával. Az AVP, azaz Alternatives to Violence Project (Alternatívák az Erőszakkal Szemben Projekt) egy önkéntesekből álló nemzetközi szervezet, amely olyan gyakorlati tréningeket szervez, ahol a résztvevőket hozzásegíti ahhoz, hogy megtalálják mindennapjaik erőszakmentes viselkedésformáit.

Az AVP tréningek 1975-ben indultak New York állam börtöneiben. Az első tréninget a greenhaveni börtönben tartották, amikor egy elítéltekből álló csoport úgy érezte, segítségre van szüksége az erőszak elkerülésében. A program Greenhavenből más börtönökbe is továbbterjedt.

Néhány évig a börtönökben folyt a munka. A legfontosabb cél az volt, hogy segítsenek az embereknek a börtönkörnyezetben csökkenteni az erőszakszintet a túlélésük érdekében, és az, hogy saját életükben is bánni tudjanak az erőszakkal. Az idő haladtával egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a börtönökben tapasztalható erőszak csupán az egész társadalmat átható erőszak „vegytisztá” változata. Olyanok is kezdtek érdeklődni az AVP tréningek iránt, akiknek semmi közük nem volt a börtönökhöz. A növekvő igényeknek megfelelően a társadalom széles rétegei számára tartottak hamarosan tréningeket.

A nyilvános AVP műhelyek között vannak például bántalmazott nők, kisebbségekkel és hajléktalanokkal foglalkozó intézmények, krízisközpontok, a szociális szektorban dolgozó szakemberek, családsegítő központok, telefonos lelki segély szolgálatok, védett szállások, pedagógus közösségek, gyermekvárosok személyzete, valamint munkanélküliek, kisebbségi csoportok. Az AVP tréning mozgalommá vált és jelenleg a világ sok országában működnek AVP közösségek.

Magyarországra Susanna Eveson kanadai csoportterapeuta és nemzetközi kiképző tréner kezdeményezésének eredménye-

ként sikerült bevezetni az AVP tréninget. Hazánkban 1993 óta a tréningeket az AVP Hungary Közhasznú Egyesület szervezi és koordinálja. Számos sikeres pályázaton túl az AVP mint konfliktuspedagógiai módszer első díjat kapott az 1994-es Országos Konfliktuspedagógiai Konferencián Szolnokon.

Az AVP tréning az Országos Pedagógus Továbbképzési Programban akkreditált program. A pedagógusok kötelező szakmai továbbképzésének keretében az AVP országosan választható és a minisztérium által elismert képzés.

2002-ben az országos Szociális és Gyermekvédelmi Továbbképzési és Szakvizsga Bizottság által is elismert képzés, akkreditációt nyert a személyes gondoskodást végző személyek kötelező továbbképzési programjába is.

Az AVP tréningekre a résztvevők önkéntesen jelentkeznek. A tréningek intenzív, 30 órás programok.

Az erőszakmentes viselkedés négy eleme, amelyet hangsúlyoznak a kurzusokon:

- önmagunk megerősítése,
- közösség kialakítása,
- kommunikációs technikák kialakítása,
- konfliktuskezelési technikák kialakítása.

A Debreceni Javítóintézetben két szalon fut az AVP program:

- a) egyik célcsoport a beutalt fiatalok bünelkövetői (OFA-program),
- b) másik célcsoport a fiatalokkal foglalkozó felnőttek köre.

A fogvatartott serdülők életkori sajátossága, hogy a serdülőkorba lépve a korábbi gyermeki viselkedésmódok már nem megfelelőek, a felnőtt személyiség pedig még nem alakulhatott ki. A fejlődési krízis egyik pszichés irányulása a szülőkről történő érzelmi leválás velejárájaként a fokozott autonómiára való törekvés. Emellett fokozott bizonytalanság, érzékenység és érzelmi labilitás a kor jellemzője. A serdülőkor folyamatában zajló identitáskrízis lezárásaként ebben a korban alakulnak ki a felnőtt személyiség később már nehezen változó berögzült alapelemei. A serdülőkori identitáskrízis megoldása alapvető hatással van többek között az énképre, amelynek a továbbiakban alapvetően viselkedés-meghatározó szerepe lesz. Az ebben a korban elkövetett antiszociális cselekedet, illetve az ebből fakadó negatív önattribúciós hatások meghatározóak lehetnek az antiszociális személyiség kialakulásában. A tréning egyik célkitűzése éppen ezért, hogy a pozitív énkép kialakításával, megerősítésével segítsünk a fogvatartott serdülők számára. Ezzel kapcsolatos a következő értékközvetítésre, értékképzésre vonatkozó célkitűzés: erősíteni a fogvatartottak pozitív, társadalmilag hasznos célkitűzésének készségét. Az eredmények alkalmazásához szükséges érett, tudatos és öntudatos értékelő viszonyulás kialakításához kíván a program számukra modellt nyújtani, erősítve őket a tudatosabb és hatékonyabb szociális viszonyuláshoz és alkalmazkodáshoz. Önismeretük fejlesztésén át törekszik emberismeretük, társas készségeik és empátiájuk fejlesztésére. Célul tűzi ki kreativitásuk növelését, kreatív konfliktuskezelési módok kialakítását és erősítését. Ebben a korban pszichológiailag törvényszerű módon igyekszik a serdülő a felnőttek direkt befolyásolási kísérleteit visszautasítani. Éppen ezért különösen nehezen fogadják a személyes szabadságuk korlátozását, és különösen nehéz a velük foglalkozó pedagógusok munkája is. Sok esetben állami gondozásból, szétesett közösségekből, sérült családokból kerülnek ki a fogvatartott fiatalok. Személyiségfejlődésük e miliókonfliktusok során kialakult érzelmi traumák, csalódások kedvezőtlen és károsító hatásával terhelt. Személyiségük alapvető sérülései, eddigi torz szocializációjuk következtében olyan

viselkedésmódok rögzültek, oly módon reagálnak a külvilágból vagy a pszichéjükben érkező ingerekre, amit a „normális” társadalom teljes mértékben elutasít.

Például a tréning csoportmunkája során a „Gyors döntések” nevű gyakorlatban a résztvevők 15 másodperc gondolkodási idő után 3-4 fős kiscsoportban fél perc alatt megvitattak konfliktusos helyzeteket. A fogvatartott serdülők viselkedésére jellemző, hogy amikor a megadott helyzet szerint egy anya a kisgyereket megveri a metróállomáson, a csoport tagjai jellemző módon a következő megoldásokat javasolták:

- felpofozni az anyát
- a metró alá lökni az anyát.

Az ilyen és hasonló döntések, megnyilvánulások leforrázzák, megfagyasztják a hallgatót, sokkoló szembesülni ezzel a lehangozó valósággal.

A fogvatartottak mélyen sértett, megalázott, féltő, fájó emberek, akiket mind koruk, mind körülményeik kényszerítik minden „jó érzés” tagadására. Az AVP tréning megerősítő folyamatain keresztül a résztvevők megismerkednek az „Átalakító Erővel”, bekukanzhatnak egy olyan világba, amely nagyon idegen, és mint ilyen, félelmetes és idegesítő számukra. De tagadhatatlanul felel a mindannyiunkban létező vágyra, arra a vágyra, hogy érezzük, jogunk van az élethez.

Az AVP Hungary Közhasznú Egyesület tagjai több büntetés-végrehajtási intézetben dolgoztak, és 1997 óta a debreceni börtönben folyamatos és rendszeres a jelenlétük. A debreceni javítóintézetben folyó komplex rehabilitációs programot megelőzte a debreceni BV-ben elindított hasonló célú és felépítésű projekt. Az OFA által támogatott felnőtt fogvatartottaknak szervezett program – csakúgy, mint a fiataloké – egyedülálló kezdeményezés, amely tevékenységével két célt kíván megvalósítani. Közvetlen célja a fogvatartottak és szabadulók rehabilitációjának elősegítése, vagy legalábbis hátrányaik csökkentése és a folyamatos jelenlét. A második cél egy komplex rehabilitációs programcsomag, amely az érintettek számára az AVP tréningeken túl átfogó preventív mentálhigiénés célú gondozást, szociális esetvezetést, munkába helyezést tartalmaz. A program idején belül folyamatos utánkövetés és kapcsolattartás formájában nyújtanak segítséget az eredményes társadalmi rehabilitációhoz.

A segítő munka hatékonyságát, a tréningek eredményességét objektív módon pszichológiai tesztek segítségével is értékeli. A tesztek tanúsága szerint a résztvevők személyiségállapota a tréningek után sok tekintetben szignifikánsan javul.

A debreceni BV-ben szerzett tapasztalatokból kiindulva ezen rehabilitációs programot az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium Debreceni Javítóintézetében is elindították. A program indítása előtt az intézet munkatársai közül harmincan elvégezték az AVP tréningeket. A munkatársak jártassága, elköteleződése az AVP tréning mellett elősegítette a komplex program kedvező fogadtatását és támogatását.

Miért fontos, hogy az AVP eljusson – megelőzve a gondozásukra bízott fiatalokat -a velük foglalkozó gyermekvédelmi szakemberekhez?

Egyrészt megismerve a tréning célkitűzéseit, módszereit, bizalommal bízza fiataljait a gyermekprogram trénerére és facilitátoraira.

Másrészt saját magán tapasztalva hatásait, hisz a tréning és az egész reszocializációs program sikerességében, és ilyen attitűdből támogatja a megváltozni szándékozó fiatalot.

Ezeknek a fiataloknak a neveléséhez a nevelő személyiségének érettnek, egészségesnek és különlegesen erősnek kell lennie. A gyermekkorban felhalmozódott és elfojtott negatív indulatok, feszültségek, félelmek, kudarcok és csalódások mind meghatározzák a fiataloknak az őket nevelni szándékozó felnőttek iránti alapattitűdjeit, viszonyulását és

viselkedését. A pedagógus személyiségének „savállónak” kell lennie ahhoz, hogy ennyi kedvezőtlen nevelési hatás között is meg tudjon maradni a nevelő szerepében.

Az AVP a nehéz és változatos munkát végző nevelők számára segítséget kíván adni. Lehetőséget nyújt arra, hogy egyfajta érzelmi konténerezés során megszabadulhassanak a munka során kialakult feszültségek érzelmi terhétől. Célul tűzte ki, hogy segítséget ad számukra, egy érzelmi ventillációs lehetőséget nyújt, ami segíti a korábbi erőszakhoz kapcsolódó negatív élmények személyes feldolgozását.

A negatív élmények és érzések csoportban történő feldolgozása, szerepjátékokba való fordítása lehetőséget ad arra, hogy a korábbi kínos és feszültségekkel terhelt nevelési szituációt egy biztonságos környezetben egy csoport segítségével újraélhesse, korrigálhassa a csoporttag. Az eredményes érzelmi feldolgozás lehetőséget nyújt a korábbi konfliktusok és sérelmek érzelmi méregtelenítésére, indulattalanítására. A korábban keserves és kínzó élmény tanulságos emlékké szelídül.

További célul tűzte ki a nevelői közösség erősítését, a nevelők közötti kommunikáció és együttműködés, a nevelői csoport kohéziójának erősítését.

Az AVP törekszik arra, hogy a nevelők és az intézet többi munkatársai érezhessék azt a tréning elvégzésével, hogy az erőszakkal szemben mindig kereshetők az alternatívák, a résztvevők mindig tudnak eszközöket találni.

A program szakfolyóiratban való közlésével nem csak bemutatása, de természetesen az is célunk volt, hogy felkeltsük a gyermekvédelem egyéb területén dolgozók figyelmét. Úgy érezzük, az AVP szellemisége nem csak javítóintézetekben munkálkodhat eredményesen az erőszakkal szemben.

Az AVP tréningre az AVP Hungary Közhasznú Egyesületnél lehet jelentkezni.
Elérhetőségük: 4029 Debrecen, Lórántffy u. 16.